

Г Л А С Н А Р О Д А .

ЛИСТ ЗА НАРОДНЕ СТВАРИ, ПРИВРЕДУ, ПОУКУ И ЗАБАВУ.

БРОЈ 42.

У НОВОМЕ САДУ, У НЕДЕЉУ 21. ОКТОБРА 1873.

ГОДИНА III.

ПРЕТПЛАТНИЦИМА „ГЛ. НАРОДА.“

— Званичним отсутством уредника заостао је овај лист у неколико бројева. Јављајући ово поштованим претплатницима, напомињемо да ће се ти бројеви једно за другим наштампати те тако претплатници неће имати никаква уштрба; али у једно молимо и ми пошт. претплатнике да нас се сете и новац за последњу четврт одмах пошљу, да неби имали непријатности и они и ми око утеривања претплате.

Уредништво „Гл. Народа.“

ДРУШТВЕНЕ ВРЛИНЕ.

II.

Да рекнемо коју како се развијају друштвене врлине? —

Прво и прво да речемо зашто треба да љубимо свога ближњег. Сви ми људи јесмо једнаки и стојимо једно према другом у узајмници. Шкодимом ли своме ближњему, то му дајемо права да и он нами шкоди. Ко и пада вратиће му се нападај. Зна се како оно велимо уз реч: Чини добро некај се, чини зло надај се. Када ми брату своме чинимо добра, имамо повода и права да очекујемо, да ће нам он вратити добро добрим. То и јесте дивота у тих друштвених врлина, да оне узајмном користе оном човеку, који их врши оним што му узајмнице враћају они, којима је он толико пута добра чинио.

Правда вели: „Не чини другоме оно зло, што не би желио да теби други чине“ али љубав к ближњему ево додаје још и ово: „Чини другима оно добро, што би желио да ти други чине.“ Еванђеље што просу ову дивну поуку по свету, што рече да је у овим речима и закон божији а мудрост пророка, учини то што налаже закон природе.

А вели ли нам природни закон да праштамо увреде? Вели да их праштамо у колико се опроштајем не би бацили у опасност да нас не буде. А вре-

ди ли оно што се каже: „Ако те ко ошине по десном образу а ти му пружи и леви“ или: „Ко тебе камном ти њега хлебом.“ Ми велимо да не вреди. Ово се прво и прво не подудара са правилом које вели: „Љуби свога ближњег као и себе самога,“ јер ако би се владали по горњим изрекама, то би се онда звало, да ми љубимо своје нападаче више но саме себе, а друго ако се горње изреке узму од слова до слова, онда оне подстичу хрђава човека да напаствује друге слабије од њега. Природа је била мудра те је улила у свакога човека толико срчаности и умерености да може у први мах да опрости увреду што пониче из страсти али том срчаномшћу одолева човек свакоме нападају, који је наперен да тлачи и гњави.

Природни закон не вели нам да чинимо другима добра без да се добротинству знаде мере, краја, границе. Обасипљи кога непрестано силним добротинством видићеш да ћеш побудити у њему неблагодарност, јер чувство правде тако је добро усађено у срце човеково да за прекомерно указана му добротинства већ и не зна да благодари.

Исто тако ваља се узети на ум при делењу милостиње да не би она како год подржавала лењост и битанцење, што би шкодило целоме друштву.

Природан закон слабо помаже важности на веровање и надежду, јер те врлине красе обично несите духом а њима се користе варалице разнога вида и стања.

Друга је ствар са поштењем. Поштење није ништа друго него поштовање својих права у правима других људи. Човек mudar и разуман знаће увек да доведе своју корист у склад са коришћу других људи. Само хула човек гура све на страну а своју корист греда се. Али за наго му што ће се он за часак два користити, ма да је како вешт и препреден непријатаја се за дуго, јер се заклела земља рају да се сваке тајне знају. И тако ће и хули доћи судни час када ће га људи познати па ће изгубити поверење и поштовање, а биће упућен на своју савест да с њоме рачуна, — сва ће му срећа бити још то што није дошао на вешала.

По томе природни закон забрањује крађу па и саму жељу за крађом, јер онај који краде, даје тиме и другоме права да краде исто тако њега а тиме излаже опасности и сигурност свога иметка и средства којима живи, још к томе има да подмири и штету што отуда произиђе.

Исто тако нема места ни убиству и уморству, јер који убија бива у опасности да ће га убити а друго ако у том крвавом делу и надвлада, за пријатеље и сроднике убијенога пружа се прилика освети и онда он носи главу у торби.

Ко другоме учини на штету ма којим начином дужан је да накнади. Нема ту накнаде молитвом, заветом, богоугодном жртвом постом и тима подобним стварима. Јер све ово нема никакве свезе са штетом, јер сви ти послови неће покраденоме накнадити оно што му је покрадено, нити ће опаднутоме повратити његову част, нити убијеноме живот — у кратко све то нема цели. Ко мисли да је тиме одужио свој дуг тај се љуто вара — а од ове обмане страдали су не само људи него и многи народи.

ИЗ ПРИРОДЕ.

В р а н а.

Свако доба у години има своје веснике. У пролеће на пример долећу разне тице певачице, као особитог весника пролећа држимо ласту и роду. С јесени нам те тице одлећу а место њих долазе друге као што је сеница и друге. Па и сама зима има своје гласноше а то су чавке, гаврани а особито врране. Све нам долећу у зиму јер беже још од веће.

Ми ћемо се овде забавити са враном.

Врана је сродна са гавраном и чавком а и налики на првог. Мало је мања од њега, јер врана буде највише $1\frac{1}{2}$ ' велика а гавран може да нарасте и преко 2'. Боје је врране зато се и зове врана, ал јој перје дије тако светло као што је у гаврана. Крила су јој дугачка тако да покривају скоро цео реп, с тога врана може врло лако и дуго да лети. Ноге су јој велике као и у гаврана, три прста су јој окренута напред а један натраг; на сваком имајаку ганцу. Врана може ходити врло добро, јер је на ногама јака.

Кљун јој је јак и велик као и у гаврана, а није савијен као у њега, него је прав.

Врана има више фели али за нас је она најважнија што живи код нас и што је особито зими у великим чопорима виђамо. Но и остале су исте тако или се врло мало разликују од ње. Та обична врана живи по целој Европи па и код нас, осим тог има је у Африци и то у Мисиру.

У тима пределима налази се она и лети и зими стално; само кад је врло општра зима онда беже са хладнијега севера овамо к нама, па баш зато и кажемо ми да врране носе велику зиму и снег, врране живе породично и у великим чопорима, поред тога

су и врло расговетне као и чавке, те их човек избор те ларме још издалека примети. Живе по равнинама ал на дрвећу, по брдима па долазе и у саме баште ако их човек само пусти на миру.

И врана спада међу оне животиње што човеку чине велику хасну а малу штету, али су те несретне судбе да их људи непознају већ виде само штету што је учине па их с тога без обзира и навалице тлаче и таман, е виче се обично на врану да кваре усев. Где је та вика на њу тако велика да држава истиче награду у новцу за сваку убијену врану, а та држава и немисли да је себи тиме највећу штету учинила. Истина је да се врана најрадије и највише бави по пољанама и усевима, истина је и то да врана премеће усеве својим кљуном и ногама, али то она не чини зато што тражи семе што га је човек посејао па да га поједе, већ зато да поједе оне силне бубе, црве и пужеве што се налазе по усевима у земљи и што се ране од семена; то су црви којим се она рани, особито црви од кокице. Дале врана там премећаем не да нешкоди него хасни усеву јер треба из жеље најпрождљивије и највеће непријатеље његове. Осим буба тамане они особито радо и мишеве. Ову напаст по усеве не може човек ни сам тако истребити као што то врана учини.

Пробали су људи да синају мишији отров по њивама у којима се појаве мишеви, па шта су учинили? Учинили су то да су се многе врране од њега па од тих њива и одбиле, и оштете је било еве више; а где људи нису земљу тровали већ врране и чавке остављали мирно на њивама ту је мишева брзо нестало. С тога дакле треба пустити ове тице на миру; јер оне ако испремећу земљу и тиме људма неку штету учине па баш и ако кад и које зрно поједу инак човеку то десетоструко врате што му очисте поље од буба, црви, пужева и мишева, који би иначе много грђу штету починили.

Осим човека још је велики злотвор вранин лисица, соко и особито совуљага. На ову последњу врана највећма мрзи и највећма је се боји а то зато што сова на њих ноћу напада кад спавају те их ту љуто тамани. Но ни врана не остаје сови дужна, јер што њој сова ноћу то она сови дању. Опазил врана дању коју сову то онда начини ларму те тако учини и сав свој чопор пажљивим па се онда све у гомили устреме на свог непријатеља и свог га растргну. У пределима где врране тамане, ту их обично маме на совуљаге а то чине овако: у једну колибу ил тако што сакрије се хајка људи а пред колебу свежу сову, кад врране опазе ову оне се онда на њу устреме а хајка опали пушке на врране и тако их страшно потамани.

Мушаци су спрам својих женски врло учтиви и јако им се удварају и ласкају, али могу да буду и неверни и то тако да се чак и убијају. Паре се обично у фебруару и у марту а крајем марта и почетком а-

прила леже женка три до пет јаја у гњизда што их начине на дрвима од сува грађа, блата траве и сламе, тичице своје врло тимари и мужак и женка која се од њих и нарастаје, а мужак их оставља само онда кад иде да донесе ране и за њи и за женку.

Вране су доста бистре и оштроумне тице; даду се и припитомити, а могу чак и говорити научити.

Но човек их инак неће да држи стог што су врло нечисте, што ударају и што праве по кући штету; уз то врана нит пева нит је лена за око — за кућу није дакле него за њиву и поље где нас истина неће веселити али ће нам јако хаснити и курталимати нас силних штета; а за све то ће нам бити захвална само ако је небудемо и на даље таманили.

С. Н.

ЧОВЕК И ДРУШТВО.

Човек сам за себе није у стању да подмирује своје потребе. Остављен себи сам, он гине од природних беда, које му убијају тело, од беда моралних или себичности; он гине од умних беда или глупости које му сатиру умне способности.

Људи, нуждавајући се један другим, уједињују се у друштво, где сваки, вршећи своје дужности у општем делу, има права да црпе, сразмерно хасни коју доприноси, из општег добра све што му је нужно, а што је произведено радом вас целог човечанства.

Ваља да међу производњом свакога појединце буде потпуна равнотежа. Та производња саставља његов доходак, који је основа његовог права за употребљивање а и извор његових дужности.

Сваки човек који добија у замену за свој рад различите производе рада општег садашњих и минувих поколења, троши више, но што доприноси; пошто се у замену за свој рад користи радом свега човечанства; радом започетих и изчезлих поколења, као и радом поколења садашњег, које траје, и у које се броји и читалац, то је очигледно, да и умиremo као дужници друштва, и ето зашто су дужности свакога појединце веће од права наших.

А пошто смо лоши дужници, који дајемо јединицу да узмемо милијун а може бити и више, то смо и дужни да се побринемо да смањимо тај наш дуг што озбиљнијим и по друштво што користнијим радом.

Човечанство, као болоћива мајка, даје нам милијуне, а добија јединице, она лебди над нама свуда. Ми се у њему находимо живимо у њему, па зато смо и дужни да за њ живимо.

Човечанство — то је наше провиђење на земљи, провиђење које се види и вазда дествује. И ето зашто љубав према човечанству ваља да буде прво правило и најсветије за свакога.

Да бисмо били у стању да оценимо наравственост сваког нашег дела, ми смо дужни да га посматрамо са стране интереса личног и општег.

Ако је какво било дело корисно за онога који га је учинио, али штети друштву или ма једном само члану друштвеноме, онда је то дело хрђаво, и не само што заслужује да се осуди, већ га ваља и предупредити; ако је пак у исто време корисно и ономе који га учини у друштву, онда је оно добро и похвално; ако је на послетку: на штету ономе који га учини, а корисно је по друштво, онда је то пожртвовање самим собом, које је похвално, и налази најбољу награду у рођеном осећању.

Је ли друштву до тога да што више може побољша своје економско и наравствено стање, — онда му је дужност да снажно развија телесну, наравствену и умну снагу свакога свог члана васпитањем и то што свестранијим.

Када дође да какав човек или какав сталеж, у друштву одржава другог човека или сталеж у глупости, онда у друштву отима мах груби, грабеж, а на рачун онима, којима се стало на пут да се развијају.

Тако су поступали у варварско доба, тако поступају још и данас у оним земљама, где ропство постоји, па ма се оно у каквој му драго форми јављало.

Глупак, то јест умни слепац вазда је био роб наметноме зналцу. Слободан је само онај, који је све своје способности развио.

Одржавати човека у глупости или умном слепилу, већи је злочин, но кад би га убио, или кад би му очи ископао.

Свака вага има две чашице. Кад претиснеш на једну, не заборави, да је човечанство на другој, и ако се твоја вага састоји у твојим правима, вага човечанства састоји се у свима његовим правима, која се претстаљају у твојим дужностима.

Кебељи се колико ти драго, ал' твоја ће вага бити лакша.

Ако хоћеш да разумеш своје дужности у њиховој целости, промерене оним свима што је човечанство за тебе учинило, онда замисли за часак да је човечанство нестало и да си сам на овоме свету. Шта би онда било с тобом? Ти би био најбеднија животиња. Го наг и мртав гладан, ти би морао да отимаш од зверова њихове јазбине и њихову храну, и уз то да осећаш оно, што они не знају, ужас и очајање од своје слабости.

То би била последица твоје осамљености.

А претстави обратно, да човечанство изгуби тебе — то би био губитак једва приметан, мањ ако nisi Сократ, Декарт. Оен, Њутн и т. д. *)

СА БЕЧКЕ СВЕТСКЕ ИЗЛОЖБЕ.

ШВАЦАРСКА ШКОЛА.

(Писмо девето.)

У вашем је листу о разним школама, што их је изложби видети било, веће говорено и то — колико

*) То су имена првака философа и научоваца.

се сећам у првом реду: о америчкој и шведској школи а најзад и о изложби цислитавског министарства просвете. Данас хоћу као допуну тим извештајима, што их за време изложбе добијасте, коју и о швајцарској школи да речем а можда ћу већ у идућем писму свом прећи на пројект аустријске сеоске школе, која већ — она ма да јошт и није остварена — као мисао па и као пројект заслужује да ју сваки онај уважи, коме је иоле стало до правог наредног напредка.

Толико нека је доста што сам рекао а сада нека ми читалац дозволи, да пређем дневном реду, на коме стоји швајцарска школа на бечкој светској изложби, 1873.

Она беше смештена у швајцарској дрвеној кући једној између јужне швајцарске и јужне француске дворане; кућа ова беше тако укусно саграђена и искућена, да је многи свет око ње се искућуао за време изложбе само да ју види, те да дозна по ком начину швајцарски народ себи домове гради. Те су куће у целој свету поради практичности и угледности њиве познате и када год запитао будеш о „швајцарској кући“ тај ће ти ју одмах знати описати и пун ће хвале бити о њојзи. У таковој је дакле кући и швајцарска школа за време иложбе смештена била. Кућица беше двокатна. При земљи налазаше се собе испуњене многим швајцарским часовницима или сатовима, који такође себи стекли у европском свету леп гласа. У другоме спрату пак беше уређена школа и одмах се ту налазаше и изложба школских спрема и разних школских књига; свега било је четир по већи соба. У првој школи најбоље смо на збирку свих школских и осталих педагошких књига, што се по швајцарској употребују. Ту их беше сила наслагана и све си их прогледати могао, да им сазнаш садржину њиову. Ту их бијаше и азбучних књига за почетника и повеће читанке за зрелију децу, ту ти је било гледати и рачуница (многих система и уреда) и земљописа и основа за земаљско и многих јошт осталих књига поучних и забавних за мању а и за зрелију децу. Но не беше све писане на немачком језику већ их је било и таквих на француском и италијанском, пошто — као што ће читаоцу можда познато бити — у Швајцарској три народа живе; три народа велим и то у братству и у љубави, једнаким правима но и у једнаким дужностима. Један другоме несмета и заједнички на томе раде, да се све већма изобразе, у врлинама својима развијају, подједнако тежећи за правом слободом, која им је увек била најмилији аманет, за коју и умирати знадоше. Но код њи тога може бити, јер су већ сазрели у слободи јер имају ваљане уставе који недопуштају да један народ над другоме господари, већ који власт подједнако деле, који сваком народу прилике пружају, да се може особено у својим врлинама развијати, те да после напредак једног народа уско-

ри напредак вас целе отачбине а да оно што неби могао један народ само учинити са својим врлинама, да то сви народи скупа у заједничком раду остваре. У овој дакле соби видимо Швајцарску у маломе. Ево школа Немаца, ево школа Француза а ево и школа Италијанаца. Свака има по нешто особенога а све те особености сакупљене у једну слику изнашају пред нас: швајцарску школу; каква је свуда по Европи знана и припознана. Она се у Швајцарској на вишем ступњу налази, но ма у којој од осталих европских држава, изузевши можда Саксонију и Виртемберг у Немачкој изузевши даље Шведску и најпосле неке пределе у Инглеској. Ево да саопштим читаоцу неке податке, из којих ће најбоље стање школа у Швајцарској прочитати моћи.

Швајцарска подељена је на поједине државе или кантоне, која свака за себе неку самовласт имаде. А све заједно удружене су у једну јединицу опет државу и то је она што ми схваћамо под именом: швајцарска република. Као год што је на политичном пољу свакој појединој држави као и целој сајузу, по уставу означен делокруг, тако је и на сваком другом пољу, па и на оном народне просвете.

За ниже и основне школе брину се поједине општине ма оне сеоске ма варошке биле. Оне стоје под надзором државе или кантона. Држава пак има да се стара за више школе па и за велике школе, као н. пр. за универзитете, политехнике и т. д. Најпосле има неких великих школа, као н. пр. средоточна војена академија и т. д. за које се стара сајуз свију држава или једном речи: влада швајцарска.

У овима је кантонима (државама) стање народне просвете најбоље: Берн, Цирих, Базел, Фрајбург, Ват Аргау и Женева; школе овако су подељене:

Основних школа имаде 700 (осим тога јошт силовних недељних школа)

школа за мутаве	18
школа за следе	5

Реалних и привредних школа имаде до неких 800 Гимназија до 50 и више а великих школа 10 и више.

Специјалних школа имаде: Привредна (индустријска) школа, уметна школа, школа за сајције у Женеви, школа марвених лекара у Цириху и јошт остале многе трговачке школе и такве за пољску привреду. Овде тако морамо приметити да Швајцарска имаде до три милиона становника својих, а да је наука у нижим школама обавезна и бесплатна.

Но пређимо сада на једну о тих држава, узмимо н. пр. кантон Цирих, па гледајмо овде како је стање школа; овом ће мо се при ликом само обзирати на ниже (основне) школе.

Кантон Цирих имаде 286,000 становника. Школе пак овако су подељене:

1. свакидашње школе за децу од 7—12 год.

1871—72 Број школа	366
„ учитеља	572
„ ученика	33,393
	(11,7% становништва)

2. школе за децу од 13—15 год.

1871—72 Број школа	298
„ ученика	10.782
	(3,8% становништва)

3.) више пучке или такозване секундарне школе.

1871—72 Број школа	64
„ учитеља	94
„ ученика	3091
	(2059 мушке а 992 жен. деце)

Даклем долази на становништво од 286.000 душа преко године 47.266 ученика, који посеђавају ниже (основне) школе. У обзир нисмо узели ни средње ни стручњачке, ни велике школе.

Доста је када сравнимо ове бројеве јер ћемо из тога већ сазнати стање народне просвете у Швајцарској. Баш у тој соби о којој сам мало пре говорио, бејаше статистичних дела, из којих много којешта што се односи на кретање људства у Швајцарској, за трговину а обрт, на пољску и народну привреду у првом реду пак на школарство у Швајцарској и у опште на народно образовање, — дознати могосмо.

А начин обучавања деце по швајцарским школама најбоље ћемо сазнати, ако просмотримо све оне предмете и школске спреме, што бејаше у осталим собама изложене.

У другој соби најосмо повећем делу дуварне карте и табле, које би детету при читању, рачувању или ма у којој другој, особито земљописној обуци олакшале науку, и које би схваћању дечијем свагда у помоћ притекле, табле и карте, што их видесмо беше врло угодно и практично удешене. Цртежи, што беше изложени од разних школа швајцарских врло нас задовољише и то понајвише из тога разлога што се на њима могло видети, да се деца при почетном цртању сасвим по некој системи по неком распореду обучавају и да се — што је врло важно — негледа толико на то да ли ће дете лепо ма и неправилно цртати већ да је правилно и савршено ма оно и не било толико fino израђено. То исто опазисмо и на примерцима, што их слаше на изложбу неке средње циришке школе, тако реалка и нека производна (индустријска) школа из тога кантона. У трећој и четвртој соби најосмо па разне збирке научне. Оне се употребљавају при обуци по вишим пучким (секундарним) школама. Тако неколико од тих збирака да наведем: збирка природословна (садржи сва три царства); особена збирка растињска (хербариум); физикална збирка апарата; збирке анатомичне (ради

познавања човечијег и животињског телесног састава) збирке хемичних препарата и уједно модел (примерак) школске лабораторије; збирке садржећи разна тесарска, браварска и ковачка алата (да се деца упознаду употребом истих) даље збирке за употребу у производним (индустријским) и радничким школама и најзад збирке из девојачких школа.

Руководор женске деце што бејаше у великом броју изложен, научио нас је, да је труд швајцарских учитеља и учитељица и на томе пољу доста знатан и да се овде особито гледа на систематичну обуку.

Што се тиче оних школских збирака о којима сам мало час говорио, ваља ово да приметим: Оне су за почетну науку у сваком погледу неисказане. Оне нису претоварене, већ у њима толико има, колико је детету за почетну науку несходно нужно, без да га претерете. У овом је погледу најбоље заступљен био на изложби кантон Цирих. Иначе ваља да споменемо још и ове државе: Фрајбург, Ват, Женева, Базел, Берн и Солотурн.

Клупе школске што видесмо не бејаше скројене по америчанском начину. Оне бежу тако удешене да у клупама по двоје седити могу, дочим по америчкој системи деца никако неби требала, да непосредно једно поред другог седе. Иначе нам се клупе, како се по швајцарским школама употребљају у саразмери дужине и висине врло zgodним учинише.

У опште приметих сам да швајцарски педагози у обзир узимају пре свега практичност ствари па онда тек остало да им је прво уреду стало до „стварности“ и „целисходности“ и у томе лежи она велика разлика између школства швајцарско америчанског и оних осталим европским земљама. Истина Швајцарска није велесила нити она тера велику политику, и зато се опет својски стара око праве народне просвете а по томе и око моралног и материјалног напретка народа и држављана своји.

У Бечу, 1-вог новембра 1873. године.

Тодор Стефановић Вилевски.

ИЗ ПОЉСКЕ ПРИВРЕДЕ.

Како ваља ђубрити.

VI.

Минерално ђубре.

Као што се све биљке, тако се и наша жита хране од чести минералним градивом, које градиво биљка на своје танке жилице из земље извлачи.

Такова минерална храна истина бог налази се у земљи, но што се земља сејањем жита више и више употребљаје, у толико се морамо побринути да се земљи та минерална градива врате.

Истина, један део тог градива може се вратити земљи у неку руку италијанским ђубрењем; ал тада ваља јако ђубрити. Сво пак градиво, које биљка из земље поцрпи, неће се никад моћи земљи вратити простим

шталским ђубрењем, него се све више и више увиђа, да се, особито код оне земље, која се давно плутом обрађује, тој земљи могу вратити минерални делови тек тако, ако је послемо минералним материјама, јер ће само тако моћи земља из нова постати плодна и снажна или и још плоднија и снажнија.

Од куда минерална ђубрета?

Минерално ђубре сачињавају неке врсте земље, у којој нема трулежа, за тим неке соли, које се земљи морају давати кад опасимо да их у земљи нема.

Минерално ђубре, кад доспе у земљу, или раствори остало ђубревито градиво тако да га биљка може усисавати, или одлања штету и штодљивост, која би се могла изродити по биљку од разних штодљивих градива у земљи; а на послетку минерално се ђубре често и с тога баца на земљу, да се поправе својства ораће земље.

У минерално ђубре се броји креч, гипс, мергла, разне пепељаве материје и слани остатци, — на било да се налазе у природи или да их људи вештачки производе.

Креч и то негашен, налази се мање више у земљи самој. Као ђубре даје се згодно употребити на наводњеним хладним иловним њивама и тада или унапређује родну снагу земље или је само покрене. На сухим жестокиим њивама, у којима би по себи било креча, није упутно ђубрити са кречом, јер може пре да штоди него што ће користити.

Кречом се тако ђубри, да се креч с јесени у малим гомилама по њиви разреди на земљом покрије и затим с пролећа разбаци, узоре и јаком дрљачом подједнако разнесе.

На једно јутро земље рачуне обично 30—40 мерава, према томе каке је топлоте земља.

Кречно ђубре ваља умерено употребљавати, јер креч јако загрева; у 6—12 година ваља га тек једанпут употребити на изменце са шталским ђубретом.

Кречно ђубре може се употребити подједнако како за јесени тако и за пролетни усев било тако како рекосмо, било да се истуца у прах, на поспе по жити и усеву кад је већ проклијало. Кад се овако ради, онда је довољно 6—10 мерава на једно јутро.

И мергла је креч, само се у њој налази и садитра и горка земља и кухињска со и т. д, на зато је по биљку од ваљаног уплива и дејства; особито је од велике хасне на оним земљама, на којима има много песка.

Како и мергла има у себи честице које производе топлоту, зато служи поглавито да разбуди учмале плодне снаге земљине, а не да их замени и надокнади. С тога се и мергла може са највећом користи употребити тек при хладним влажним њивама.

Мергла се налази више пута и на самој њиви или у близини, с тога пренос њезин не стаје скупо.

Да има гдегод мергле, то се види по неком биљу што јако воли мерглу; тако је биље: јагода, подбел, жалчија, караџија, и т. д.

Са мерглом се исто тако ђубри као и са кречом, само што се од мергле више узме јер не изводи толику топлоту као креч; да се једно јутро земље добро нађубри са мерглом, ваља узети до 1000 мерица. —

Ако се мергла с јесени неби могла пренети на њиву, ваља да стоји на зраку, (ваздуху) годину дана и тек се после тога може употребити.

Кад се њива једном са мерглом нађубри, можемо после 10—15 год. неђубрити с њом.

Осим тога може нам мергла корисно послужити, ако је употребимо код гомила смешаног ђубрета. —

И гипсом се ђубри; но пошто је ладнијег дејства, може добар бити у пределима где је земља мршава у кречу; а кад се с њиме ђубри суха, топла земља, у којој је много креча, онда или неће ништа хаснити или ће баш од штете да буде.

У страним земљама јако се ђубри на све стране са гипсом особито га при детелини ужрнају на ситно те њиме поспу биљке које су већ почеле да расте.

На против код нас, где је земља пуна креча, гипс не може скоро ни учем да поправи земљу.

Томе придолази још и то што је поднебије код нас сухо; а кад је пролеће влажно, на ма у земљи било креча, гипс ће опет моћи дејствовати.

А после, гипсом ће се тек онда моћи успешно ђубрити, ако смо земљу нађубрили довољно шталским ђубретом, тада ће гипс брзо да раствори то шталско ђубре, само је потребно да буде довољно кише и росе, па да газда осети, колико гипс вреди.

Са гипсом ваља ђубрити, кад роса пада или кад киша сипи.

(Наставиће се.)

БЕЛЕШКЕ О СВАЧЕМУ.

Да кост буде беља од слонове кости метни кости 10—12 недеља у текућу воду, кувај их затим 8—9 часова и скини маст и придодај томе негашена креча, пепела а и нешто стинсе.

Кости дивљачи буду најлепше, само се не смеју тако дуго кувати, јер лако одмекну.

Да земљан лонац буде као гвозден чврст, ваља у води сасвим разбистрити лончарску земљу, перајицом замазати земљане судове, а кад се осуше, ваља то исто чинети. За тим се намажу лонци неколико пути са ланеним олајем, ал пре сваког мазања, ваља да се лонци осуше, ако се тако узради, биће лонци као да су гвожђани.

Да поправиш воден кромпир, ваља га метнути само близу топле пећи. Водњикави делови ће се тако испарити а и кромпир добија бољи кус.

Да се пиво не укисели, међу Енглези у свако аковче које има да се пренесе преко мора у Индију по једно јаје. Љуске од јаја, кад се опене, примају киселину или је загушују.

Да на лампи не пукне стаклена цев (цилиндар) него стаклар, пре но што се цев употреби, запара цев колико је дугачка, па не ће даље пуцати. А да се на цевне ухвати чађ, нема друга лека, него протрти цев са нешто масла или масти.

Ако хоћеш рибе живе далеко да пренесиш, умочи средину од хлеба у ракију да се добро напије па нагурај њоме уста риба и досни још нешто ракије. Затим рибу ваља у свежу сламу замотати, везати и у платно завити. Кад се стигне на одређено место, ваља с рибе брзо скинути сламу и одмах је у воду пустити па ће риба к себи доћи. Тако остаје риба по 8 дана жива и може се пренашати на више миља у даљину.

ТРГОВИНА И ОБРТНОСТ.

Трст 27. октобра. (Извештај Петра Узелца.) На овдашњем тргу, нема се што се житне радње тиче, никакве ванредне промене забиљежити, и као што цене непомично стоје тако и промет пландује, и све су прилике, да ће још неко време овако устрајати. Што цене непомично стоје, за то има довољно разлога, и као што ствари стоје на ниже цене ни помислити се не да. Да послови пландују, и зато смо на чисто, и главни је разлог, што новчана криза, још једнако траје, и што се из новчани завода, јефтино новаца набавити неможе, ктому што су цене високе, и шпекуланти свога рачуна неналазе.

Промет од прошле седмице изнаша пшенице 1000 мерова одеске 114 фунти по 10 ф. 15 н. 1500 мер. мариуполске 118 £. по 10 ф. 20 н. 3000 мер. подунавске 115 £. по 9 ф. 40 новч. 3000 мер. подунавске 109—110 £. по 8 ф. 10 н.

Кукуруза 3000 мер. подунавско 116 £. по 5 ф. 75 новч. 2000 приморског 116 £. по 5 ф. 85 новч. 2000 мер. одеског 116 £. по 5 ф. 55 н.

Ражи 1000 мер. азовске 105 £. по 6 ф. 50 новч. 600 мер. галацке 108 £. по 6 ф. 85 н.

Зоби 500 мер. 64 фунти по 2 ф. 85 н.

Стоваришта су знатна, а довози прилични, а на путу из Дунава и Приг мора наводи се 40 терета пшенице и кукуруза с одређењем за овамо.

ПОДЛИСТАК.

„ХУМОРЕСКА!“

(СЛИКА ИЗ ПОЖУНСКО-БАЧКОГ ЖИВОТА)

Од Јована У. Суботића, карловчанина.

Једног вечера упути се Ђак Р. и то још „соло“ на вечеру у гостијоницу Ј. . . . Ђ, која положајем својим скоро преко пута од локалног позоришта лежи.

Да не забравим одмах у почетку казати, било је већ тако при концу месеца, дакле баш оно време, када обично скоро сваки Ђак нема новаца него жељно очекује, док му или од куће, или пак с друге које стране новци не стигну. Али Ђак Р. приморан ваљда глађу и жеђу, уђе ипак упоменути гостијоницу, камо је обичавао долазити на вечеру, и с тога се надао, да ће једанпут и на „пу“ вечерати моћи. Назове добро вече! посади се по свом ћећу за сто и да себи преко келнера једну чашу „пљизанског“ пива донети,

коју одма онако момачки и испије, а да му сузе на очи потеку. А—ха! рече исти Ђак Р. шаптајући на свом матерњем језику: „баш ми слатко паде ова чаша пива, бог живио мога будућег кредитора, ако буде само истина, јер то је ствар, која се овога вечера тек решити мора!“ Погледа се по трбуву, пак продужи свој посао и даље. Али примети он на себи, да му нешто недостаје, још неку потребу, извади дакле једну вирџинију (цигару), која му је нота бене онога вечера прва и последња била, и запалив исту задене је у зубе и почне маглити а ла бечки, и ако у џепу нема баш ни пребијене паре, као што ћемо се после о томе и уверити. За тим пређе на свој првашњи посао.

Првој чаши „пил. пива“ сједовала је наравно одма друга, а другој опет трећа, једном речи чаше се почну мењати и једна другу заступати баш као оно на стражи војници. Колико је пак онога вечера попио, то до душе не могу казати — јер је немогуће било бројати — него то остављам теби драги читаоче, да ти припиш из ове приповетчице, коју сам ти накан сада причати.

Када се већ прилично поднапио и добро зажарио сети се он тек сада да је управо на вечеру дошао, а и да не би публици, која је у истом локалу али за другим столом при чаши седела, у очи пао тај његов акат и њему за зло уписали, што има тако добар апетит на пиво; те тако варијације ради да донети једно вруће јело, које с највећим апетитом и потроши, баш као и да је гладан био.

После јела тек наступи друга и то главнија перижода, у којој је још вреднији био, и са већим одушевљењем чаше вредно сушио. —

Поред њега за истим столом седио је још један гост Б. са прилично дугим носом — баш права нагетача — поред једне флаше шампањера. Ђак Р. више пута бацао је пажљиви поглед на поменутог госта Б., али не за то, што му се нос његов донадао, него по свој прилици за то, што му је флаша шампањера непрестано очи бола. Он поче у себи одма пројектирати, како ће се са истом особом Б. упознати, па на тај начин како и до шампањера догурати. Мисли десно миски лево, док се напоследку не одважи и те на врло лак начин. Ево како. —

Пре свега поче се облизивати и устима успијати, као да је дивљи оскоруша или трњина ужинао; за тим руке трти на се онда са свим штуцерски и у највећем солидету, како се већ замислити може, приближи к особи Б. и заповене у форми кура диван. Наравно ту је било говора о које чему, али ја нећу о томе овде говорити, јер би теби мили читаоче тиме у место занимљивим постао досадним, за то ћу тај говор прећутати. Доста то, да су они у њиховом говору дошли на послетку и на шампањер, на што је Ђак Р. све навијао. — Одма наш Ђак разведе ту своју експликацију о шампањеру, зачне говорити о ева-

литетима истога и цитирати редом шампањере. Већ је почео ђак штучатм и по мало зевати које од силног пива; а које богме и од муке што га овај не нуди шампањером, да га бар од све муке окуси.

Кад год тек после дугог разговора устане гост Б. од стола и изађе напоље: ђак остане сам за столом поред флаше ласкајући себи: „ко је сада сретнији од мене, рече ђак, јер сада ми се барем најзгоднија прилика указала, да могу намеру моју остварену видети!“ И ако игди, то се овде ђак доиста јувачан или боље рећи импертинентан (у пуној мери безобразан) показао; шчена флашу о-беручке, почне је за тим по рукама овамо онамо окретати читајући као бајаги фирму, која је на флаши прилепљена, и у том истом тренутку натегне исту, без икаквог напрезања испразни је, постави флашу али празну, на њено место, где је и била, устане од стола и пође кући!

Али у тај исти мах, док се ђак после попијеног шампањера поласку спремао, дође с' поља госп. Б. и одма као да је знао, да је флаша празна, хтеде наточити у чашу и ђака Р. сада шампањером понудити. Но он мислећи у себи ја сам се већ и сам понудио — почне захваљивати на љубави да не може ама ни једну кап прогутати, јербо му је нешто зло, и мора одма кући спјешити, да легне у постељу.

(Наставиће се.)

НОВИЈЕ ИЗ КЊИЖАРЕ.

— Стигао нам је списак III. књижаре Браће Јовановића из Панчева. Ми се искрено радујемо, што та књижара тако лепо напредује, јер смо уверени, да ће она много придонети да се већ једном и код нас уреди целисходна и ваљана трговина са књигама. За то препоручујемо и овај III. списак, који је подељен у ове одељке: I. књиге за основне школе. II. За средње школе. III. Наука о језицима и књижевности. IV. О педагогији. V. О привреди VI. Разна научна дела. VII. Забава. VIII. Разно. IX. Учила. X. Вештина XI. Календари за 1874. — Као што се види књиге и сва грађа подељена је згодно, а уведене књиге писане су српским, хрватским, немачким и француским језиком. — За сад у препоруку оволико; а наскоро ћемо саопштити и наслов и цену разних важних и нових дела.

ШТА БИВА ПО СВЕТУ.

— у Србији се променула влада; на место Ристичево, од које је заостао у новом министарству само један члан, ступила је влада Мариновића. Први гласови који стижу јављају да је по-

ви министар правде у Србији послао одпис судовима и властима, да се не усуде друкчије пресуђивати него само како закон наређује; а кажу да је нови министар унутрашњих послова обећао слободу говора, збора и састанка и слободне штампе. — У добри час!

Мађарски сабор опет се састао пре неки дан и веле да још никад није било толико забуне толико незадовољства по странкама, као што је сад. Година је оманула, колера таманила свет, државна каса је празна — то су жалосне вести, које се свуда бележе. Сам бог знаде, шта ће се и како ће се! —

Кажу да је нови хрватски бан, Мажуранић предузео да извиди откуда по Срему незадовољства и у колико су власти криве. — Дне 28. октобра посетио је румунски митрополит Ивачковић будимског владика Арсенија Стојковића у св. Андреји, као на његов имендан. Ивачковић је дочекан у св. Андреји лепо, са свих црквених кула (а има их седам) разлегаше звуци звона и уз ту жеку одсео је румунски митрополит у владичанском двору. На светој служби, која је држана тај дан, појао је и сам митрополит неколико црквених песама а при сјајноме обеду у владичином двору наздравлио је своме „већ од четрдесет лета драгом и верном побратиму“ владичи Стојковићу. Стојковић пак подигао је чашу у здравље краља и краљице и друштво се у најбољем расположењу разишло из двора владичиног.

— Говори се да је аустријска пола наше државе дигла од Пруса 80 милиона зајма у сребру; то се исто вели и за угарску само што ће Угарска потребовати још мало више — на жалост. А хоће ли онда бар бити крај узамљивању?!

— Избори посланика по бившој граници испадају крсно; у Тителу је изабран врло великом већином Лаза Костић; противни кандидат добио је 93 гласа. У Белој пркви изабран је такођер већином народни кандидат Бабеш а надамо се да ће се и у Панчеву бирачи показати као „светли на дивану“.

— У Пештисеи опет убио један посланик са уг. сабора, Јован Видач, поседник једне вел. гвозђарске фабрике, скочивши са четвртог спрата неке куће у Пешти. Веле да је то учинио, што је у својој великој радњи погрнуо у последње доба.

— Српска велина гимназија у Новом Саду добила је на послугу из Будим-Пеште алате, с којима ће се бележити промена времена, киша, влага, суша и тако даље, чему се радујемо, јер то имају сви ваљани просветни виши заводи.

— У Новом Саду састало се политично друштво „Новосадско коло“, јер је министарство одобрило основна правила и у првој скупштини изабран је председник и други часници. Сретан рад!

— Управни одбор за српско народно позориште у Новом Саду позива све српске родољубе да притекну прилозима позоришту у помоћ, јер је фонд доста ослабио куповањем позоришне дворане. Ми се надамо да ће овај позив наићи на жељени одзив и ма да је година лоша, опет се може зар толико жртвовати да се бар прекој потреби задоста учини; ту је и најмањи прилог знатан, а мали прилози у множини чине велику свету. „Зрно до зрна погача, камен до камена палача“ велинаша пословица. Прионимо дакле!

— Епархијски одбор бачке дијецезе решио је да позове администратора бачке владичине Анђелића да у одбору узме већ једном своје место као председник јер је дужан то чинити. Не узхте ли Анђелић то учинити, онда је одбор решио да ће се потужити код министра.

— Из Босне дође глас да је тамо у грдним мукама издану познати крвопија своје народу, владика Пајевије. Он се нимало није разликовао од Турчина и његов спомен остаће проклет у Босни.